

ŞİYASİ ANALİZ

Gabon'da Gerçekleşen Darbe

H.20 Safer 1445 / M.05 Eylül 2023

Hizb-ut Tahrir

Siyasi Analiz

Gabon'da Gerçekleşen Darbe

30 Ağustos 2023'te Gabon'da ordudan, cumhuriyet muhafızlarından ve güvenlik güçlerinden bir grup subay, Seçim Komisyonu'nun üçüncü dönem zaferi ile sonuçlanan seçim sonuçlarını açıklamasından hemen sonra iktidara el koyduklarını ve Gabon Devlet Başkanı Ali Bongo'yu ev hapsinde tuttuklarını, seçimlerin iptal edildiğini, devlet kurumlarının feshedildiğini ve sınırların bir sonraki duyuruya kadar kapatıldığını duyurdu. Cumhuriyet Muhafızları Komutanı Nguema'nın ülkenin geçici devlet başkanı olarak atandığı bildirildi. Bu darbenin arkaplanı nedir? Bölgedeki uluslararası çatışmayla ilişkisi var mıdır?

Bu soruların cevabını netleştirmek için aşağıdaki hususlara bir göz atacağız:

1- Gabon, Orta Batı Afrika'da yer alan ve Atlantik Okyanusu'na bakan bir ülkedir. Fransız sömürgeciler 1885 tarihinde Gabon'u işgal etmiş ve 1960 yılında resmi bağımsızlık vermişlerdir. Gabon'un başkenti Libreville'de Fransa'nın çıkarlarının korunmasını denetleyen ve Fransız nüfuzunun sürdürülebilirliğini sağlayan 1000'e yakın Fransız askerinin konuşlandığı bir askeri üsün bulunduğu biliniyor. Gabon'un nüfusu azdır; 270.000 km² yüzölçümü olan ülkede 2022 nüfus sayımına göre yaklaşık 2,3 milyon kişi yaşıyor. Devrik başkan ve yeni geçici başkan Müslümandır. İstatistiklere göre Müslümanların oranı yüzde 10 ila 12 arasında değişiyor ve çoğunluğu başkent Libreville'de yaşıyor. Gabon, doğal kaynaklar açısından zengin bir ülkedir. Büyük miktarda altın, elmas ve uranyumun yanı sıra çelik, demir ve pil üretiminde kullanılan manganezin de dünyada ikinci üreticisi olarak kabul ediliyor. Çok büyük petrol ve gaz rezervi var, bu yüzden OPEC üyesidir. Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın internet sitesinde yer alan verilere göre, bu zenginliklerin en büyük kısmı, sayıları 110 civarında olan Fransız şirketlerinin elindedir. Bu Fransız şirketleri arasında manganez çıkaran Fransız madencilik şirketi Eramet ile petrol ve gaz çıkaran Fransız enerji şirketi Total de yer alıyor. Gabon, Nijer, Mali, Senegal ve Çad gibi para birimi, Fransız para birimine bağlı olan on dört ülkeden biridir, Afrika frangı olarak adlandırılan para avroya bağlıdır. Bu endeks Fransa ve Avrupa Birliği'nin yararına, gelirleri ise Fransız Merkez Bankası'na aktarılmaktadır. Dolayısıyla Fransa Gabon'un zenginliklerini çalmaktadır, gelirin sadece kırıntılarını verdiği için bölge halkı yoksuldu. Bu ülkedeki halklar, bu bağın koparılıp paralarının Afrika ülkelerindeki bankalara aktarılmasını ve zenginliğin kendilerine dağıtılmasını talep etmektedir.

2- Devrik devlet başkanı Ali Bongo, ülkeyi yaklaşık 41 yıl yöneten babası Omar Bongo'nun ölümünün ardından 2009'da yapılan göstermelik seçimlerle iktidara geldi. Ali Bongo, Fransa ajanlığını babasından miras aldı ve 2016 seçimlerini kazandığını ilan etti. Gabon anayasasına göre üçüncü dönem için aday olma hakkı bulunmuyor, ancak seçimlere katılmak için diğer partilerle anlaştı. 26 Ağustos 2023'te yapılan seçim sonuçlarına göre Ali Bongo yüzde 64,27 oy alarak seçimleri kazandı. Seçim sonuçlarının açıklandığı gün cumhuriyet muhafızlarından, ordudan ve güvenlik güçlerinden oluşan bir grup subay, devlet başkanına darbe yaptıklarını ve onu ev hapsinde tuttuklarını belirtti. Albay rütbesindeki bir subayın, Gabon 24 kanalı aracılığıyla başkanlık sarayından okuduğu ilk açıklamada bir grup asker, "Savunma ve güvenlik güçleri olarak Kurumların Geçiş ve Restorasyon Komitesi'nde (CTRI) birleştik. Gabon halkı adına mevcut rejime son vererek barışı savunmaya karar verdik. Bu amaçla 26 Ağustos 2023 tarihinde yapılan devlet başkanlığı seçimleri ve sonuçları iptal edildi." ifadelerine yer verdi. Mevcut rejimin sona erdiğini duyuran subayların sözcüsü, "Devlet başkanının oğlu ve yakın danışmanı Noureddine Bongo'nun, genelkurmay başkanı ve yardımcısının, bazı danışmanlarının, başkanlık sözcüsünün, Başkan Ali Bongo liderliğindeki iktidardaki Gabon Demokrat Partisi'nin diğer iki önemli üst düzey liderinin, devlet kurumlarına ihanet, organize çeteyle kamu ve uluslararası fonları zimmete geçirme, devlet

başkanının imzasını taklit etme, yolsuzluk ve uyuşturucu kaçakçılığı suçlamalarıyla tutuklandıklarını” duyurdu. Darbenin ülkedeki tüm askeri güçler tarafından planlandığı anlaşılıyor. Askeri çevreler Fransa’nın kontrolünde olduğuna göre parmaklar Fransa’ya işaret etmektedir.

3- Öte yandan devlet başkanı Ali Bongo, görevden alınmasının ardından konutunda çekip sosyal medyada paylaştığı ve endişeli görüldüğü video mesaj ile arkadaşlarına ve dünyaya bir şeyler yapın çağrısında bulundu: “Ben Gabon Cumhurbaşkanı Ali Bongo Ondimba. Buradaki insanlar beni ve ailemi alıkoyduğu için, dünyanın her yerindeki tüm dostlarımıza ses çıkarmaları için bir mesaj gönderiyorum.” (30.08.2023 Skynews Arabia) Ne Fransa ne Amerika ne de Afrika Birliği onun bu çağrısına kulak vermemiş, Nijer Devlet Başkanı Muhammed Bazoum’da olduğu gibi kimse onunla iletişime geçmemiştir. Aksine Fransız gazeteleri darbe liderine dikkat çekerek sanki onu parlatmaya çalıştılar ve darbe yapmaya hakkının olduğunu söylediler. 30 Ağustos 2023’te Fransız Le Monde gazetesi, Gabon’daki darbe lideri ve Cumhuriyet Muhafızları komutanı Brice Oligui Nguema’nın “Cumhurbaşkanı Bongo’nun 3. kez aday olmaya hakkı bulunmadığını, buna karşın Bongo’nun anayasayı çiğnediğini söyledi. Hafta sonu yapılan devlet başkanlığı seçimlerinin de “hileli olduğuna” vurgu yapan Nguema, ordunun da bu gelişmeler ışığında “sorumlu” davrandığını ve yeni bir sayfa açmaya karar verdiğini kaydetti. Nguema, Bongo’nun mevcut durumuna ilişkin de “Ali Bongo, emekliye ayrıldı. Artık sıradan bir Gabon vatandaşı.” değerlendirmesini yaptı. Cumhuriyet Muhafızları Komutanı Nguema’nın hem kuzeni Başkan Ali Bongo’ya hem de babası Omar Bongo’ya yakın olduğunu ve ölümüne kadar onun özel danışmanı olarak görev yaptığını belirtmekte fayda vardır. Ali Bongo, Ekim 2018’de felç geçirdi ve yaklaşık 10 ay boyunca felçli kaldı. Cumhuriyet Muhafızları Komutanı Nguema, Gabon’un Senegal ve Fas’taki büyükelçiliğinde askeri danışman olarak görev yaptıktan sonra geri döndü ve Cumhuriyet Muhafızları başkanı olarak atandı. Bu da demek oluyor ki Nguema’nın yanlısı olduğu kesim, yarı felçli başkandan sonraki döneme hazırlamak için geri dönmesini istemiştir. Muhalefetin başkan adayı Albert Ondo Ossa, Pazar günü Fransız kanalı TV5 Bond’a yaptığı açıklamada, “Olayları bağlamına oturtmalıyız. Birincisi, bu bir askeri darbe değil, bir saray devrimidir. Olegu Nguema, Ali Bongo’nun kuzenidir. Bongo kampı, Bongo saltanatını korumak için Ali Bongo’nun ortadan kaldırılması gerektiği kanaatine varmıştır... Olegu Nguema bir kukladır. Arkasında iktidarı kontrol eden Bongo ailesi var.” ifadelerine yer verdi.

4- Fransa’nın resmi tutumuna gelince, BBC, 30 Ağustos 2023 tarihinde Fransız yetkililerin şöyle dediklerini aktardı: “Fransa Başbakanı Elizabeth Bourne, “Paris, Gabon’daki durumun gidişatını yakından takip ediyor” dedi. Elysee Sarayı’ndan bir kaynak, “Paris’in, Gabon’daki darbeyi açıkça kınadığını, Cumhurbaşkanı Macron’un Başkan Bongo ile temasa geçmediğini ve Fransa’nın Gabon’da anayasal düzene hızlı bir şekilde dönülmesini umduğunu, ancak bu ülkenin iç işlerine müdahale etmeyeceklerini” söyledi. Kaynak, “askeri darbenin çözüm olmadığını, çözümün Gabon halkının isteklerini güvence altına alan özgür ve adil seçimler olduğunu belirtti.” Bu tutum her ne kadar darbeyi kınayan bir tutum gibi görünse de darbeyi destekleyen bir tutumdur. Fransa’nın bu kınaması, kamuoyunun askeri darbe karşıtı tutumuyla tutarlıdır. Çünkü Fransa Cumhurbaşkanı’nun davranışı, kınamanın ciddi olmadığını vurguluyor. Nijer devlet başkanıyla olduğu gibi devrik devlet başkanı ile iletişim kurmamış ve darbeyi şahsen kınamamıştır. Nijer’e karşı yaptığı gibi herhangi bir tehdit ya da müdahale talebinde bulunmamış, konuyu müdahale gerektirmeyen iç mesele olarak değerlendirmiştir. Bu durum, Nijer’in içişlerine müdahale girişiminden, darbecileri tanımayı reddetmesinden ve Fransa büyükelçisinin Nijer’i terk etmesi yönündeki taleplerini kabul etmemesinden tamamen farklıdır. Macron’un, çözümün özgür ve adil seçimler olduğu söylemi, darbecilere gerekçe ve destek vermektedir. Bu darbenin arkasında muhtemelen Fransa vardır, çünkü Gabon özellikle Fransa için hayati bir kaynak teşkil etmektedir. 31 Ağustos 2023’te Fransız Monte Carlo gazetesi, Paris’teki Uluslararası ve Stratejik İlişkiler Enstitüsü müdürü Caroline Rossi’den “Gabon’suz bir Fransa’nın, benzinsiz bir arabaya, Fransa’sız bir Gabon’un da sürücüsüz bir arabaya benzediğini.” dediğini aktardı.

5- Avrupa Birliği'nin tutumu da bu darbenin arkasında Fransa'nın olduğunu doğruluyor. Avrupa Birliği Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, 31 Ağustos 2023 tarihinde İspanya'nın Toledo kentinde düzenlenen 27. Avrupa Birliği dışişleri bakanları toplantısının oturum aralarında yaptığı açıklamada, "Gabon'daki askeri darbenin Nijer'deki darbeye karşılaştırılamayacağını vurguladı ve devrik devlet başkanı Ali Bongo'nun usulsüzlüklerle gölgelenen seçimi kazanmasının ardından ordunun ülke yönetimine el koyduğunu söyledi. Borrell, "Tabii ki askeri darbeler çözüm değildir ama öncesinde Gabon'da usulsüzlüklerle dolu bir seçim yaşandığını da unutmamalıyız" dedi ve hileli bir seçimin de "kurumsal sivil bir darbe" anlamına geldiğini kaydetti. Askeri ve kurumsal darbelerin varlığından bahseden Borrell "Avrupa Birliği ülkelerinin, vatandaşlarının Afrika ülkesinden tahliye edilmesi için bir planının olmadığını" belirtti. (31.08.2023 Şarku'1 Avsat) Borrell, yolsuzluk olduğu gerekçesiyle ve daha önce bu yolsuzluğa karşı çıkmamış olması nedeniyle Gabon'da yaşanan darbeyi meşrulaştırıyor! Görünüşe göre Avrupalı yetkili, ilk etapta darbenin içeriğinden habersizdi. Bu nedenle darbenin hemen ardından yaptığı açıklamada "AB savunma bakanlarının, Gabon'daki durumu görüşeceklerini ve Batı Afrika'da yaşananların Avrupa için büyük bir sorun olduğunu söyledi. Borrell, "Eğer bu (darbe) doğrulanırsa tüm bölgede istikrarsızlığı arttıran bir başka askeri darbe olacaktır" dedi. (11.03.2023 El Cezire) Ancak ertesi gün aralarında Fransız dışişleri bakanının da bulunduğu Avrupa Birliği bakanlarıyla yaptığı görüşmenin ardından bu darbenin Avrupa'nın çıkarına olduğunu ve istikrarsızlığı artırmadığı gerçeğini öğrendi! Dolayısıyla açıklamalarını değiştirdi!

6- Gabon ve diğer Afrika ülkelerindeki halklar Fransa'ya karşı tepkilidir. Birkaç ay önce birçok Afrika ülkesini ziyaret eden Fransa Cumhurbaşkanı Macron, Fransız sömürgeciliğine karşı bir lanetin ve Fransa'ya karşı tepkilerin olduğunu gördü. İnsanlar, 2 Mart 2023'te Gabon'u ziyaret eden Macron'a saldırmış ve onu Bongo rejimini ve yolsuzluklarını desteklemekle suçlamışlardı. Fransa'ya karşı giderek artan memnuniyetsizliğin varlığını kabul eden Macron, Afrika ile yeni, dengeli, karşılıklı ve sorumlu bir ilişki kurulması çağrısında bulundu. İnsanlar, özellikle de genç nesil, terörle mücadele bahanesiyle Fransız askerlerinin varlığını sömürge mirasının vücut bulmuş bir hali olarak görüyorlar ve yeni bir bağımsızlık çağrısında bulunuyorlar. Mali, Burkina Faso ve Nijer'de yaşanan darbeler ışığında Fransa'nın nüfuzunu ve çıkarlarını korumak amacıyla bu darbeyi gerçekleştirdiği anlaşılıyor... Fransa o ülkelerdeki darbeci komutanlar tipinde bir askeri komutanla nüfuzunu güçlendirme arzusunda. Böylece o askeri komutan darbeci askeri komutan gibi onların türünden olacak, Fransa adına ve çıkarlarını korumak için darbeci komutanlar karşısında duracak ya da Fransa ve müdahale girişimlerine karşı ittifak kurmalarından sonra belki de aralarına sızıp kafalarını karıştıracaktır. Bilindiği üzere Ali Bongo hastadır, felç geçirmiştir ve 10 aydır sahneden uzaktır. Zihinsel ve fiziksel yeteneklerini tamamen kaybettiği, bu yüzden Fransa'nın onu aynı aileden başka bir ajanla değiştirdiği söyleniyor.

Darbecilerin gözaltına aldığı çevresinin, başta oğlu Nouredine Bongo olmak üzere işleri kontrol ettikleri, bu yüzden insanların töhmeti altında oldukları anlaşılıyor. Böylelikle darbeciler, insanları kandırarak samimi oldukları görüntüsü vermişlerdir.

7- Amerika'nın Gabon'daki darbeye ilişkin tutumuna gelince, 30 Ağustos 2023 tarihinde El Cezire internet sayfasında Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Konseyi Stratejik İletişim Koordinatörü John Kirby'nin "Gabon'daki gelişmeleri yakından takip ettiklerini ve durumun "endişe verici" olduğunu dediğini aktardı. Gazetecilere açıklamalarda bulunan Kirby, ABD'nin bölge ve Gabon halkının destekçisi olmaya devam edeceğini belirterek, Afrika'daki ortaklarla yakın çalışmayı ve demokrasiyi desteklemeyi sürdüreceklerini ifade etti. Sayfada ABD'nin Birleşmiş Milletler temsilcisi Linda Thomas Greenlenfeld'in açıklamalarına da yer verildi. Greenlenfeld "ABD'nin, Gabon'daki darbeyi ve ordunun güç kullanarak iktidarı ele geçirmesine yönelik her türlü girişimini kınadığını söyledi ve Gabon darbesiyle ilgili Güvenlik Konseyi üyeleriyle istişarede bulunulacağını, ne olduğunu anlayana kadar harekete geçmeyeceklerini kaydetti." Amerikalı bir askeri yetkili, El Cezire'ye yaptığı açıklamada "Amerikan yönetiminin Gabon'daki gelişmelerden haberdar olduğunu ve durumu yakından takip ettiğini ve oradaki büyükelçiliğini korumakla görevli güçler

dışında Gabon'da askeri varlıklarının olmadığını" söyledi. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Matthew Miller, yaptığı açıklamada, "Ordunun yönetime el koymasına ya da yönetimin anayasaya aykırı şekilde el değiştirmesine şiddetle karşı çıkıyoruz." ifadesini kullandı. (30.08.2023 BBC Radyo) Bu, Amerika'nın Nijer konusundaki tutumundan farklıdır. 15 Ağustos 2023 tarihinde yayınladığımız soru cevapta bunu ayrıntılı olarak açıkladık. Gabon'daki gerçeklik budur. Tüm siyasi, ekonomik ve askeri alanlar Fransa'nın kontrolünde. Amerika henüz Gabon'a sızabilmiş değil. Gabon'daki gerçeklik Nijer'dekinden farklı. Zira ABD 2010 darbesinden bu yana Muhammed Bazoum ve selefi Muhammed Issoufou aracılığıyla Nijer'e sızmayı başarmıştır. Gabon'daki cuntanın lideri Nguema, Amerikan etkisinden uzak Fas'ın Meknes kentindeki bir askeri kolejden mezun olmuş, ölünceye kadar Başkan Omar Bongo'nun özel danışmanı olarak görev yapmak için ülkeye geri dönmüştür ve bildirildiğine göre Nguema ve devrik Başkan Ali Bongo kuzendirler. Bununla birlikte öyle görünüyor ki muhalefet ve aday, Amerikan avanesi ya da ajanlarından değildir, Fransa ajanları dairesi içerisindedirler. Amerika, muhalefetin aday Albert Ondo Ossa'ya destek bildiriminden ziyade demokrasiye destek çağrısında bulunarak darbeyi şiddetle kınamıştır.

8- Dolayısıyla Afrika ve Asya'daki tüm uydu ülkelerde olduğu gibi Gabon'da da sözde demokrasi, özgürlük, milliyetçilik ve vatanseverlik goygoycusu ajanların, iktidara ulaşmak veya iktidarda kalmak karşılığında sömürgeci ülkelerin çıkarlarını güvence altına aldıklarını görüyoruz. Sömürgeciye uşaklık yapmayı ya da sömürgeci ülkelere ait şirketlerin ülkelerinin zenginliklerini yağmalamalarını umursamıyorlar. Ülkelerinin zenginliklerini yağmalayan, insanlarını yoksulluk, açlık ve hastalıkla karşı karşıya bırakan bu şirketlerden komisyon almakla yetiniyorlar. Dahası lüks ve konforlarına harcamak üzere hızla içini boşalttıkları bütçelerini desteklemek için vatandaşlarına vergi koymayı yeğliyorlar. Gabon ve diğer ülkelerdeki insanların tek kurtuluşu, bu ajanları devirmek, onları siyasi ve tüm ortamlardan temizlemek, sonra da kâinatın Yaratıcısı Aziz ve Kaviyy olan Allah'a doğru bir şekilde iman etmek, kanunlarını hak ve adalet devleti olan Raşidi Hilafette uygulamaktır. O zaman Gabon halkının yanı sıra hak, hidayet ve rahmet dini olan İslam'ın gölgesinde yaşayan herkes güven, emniyet, iyilik ve huzur içinde bir yaşam sürecektir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifa, müminler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir." [Yunus 57]

H.20 Safer 1445
M.05 Eylül 2023